

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعیات و قانون
برنامه ماستری تفسیر و حدیث

امارت اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
معینیت امور علمی

تفسیر موضوعی
سوره مبارکه (ق)
رساله ماستری

محصل: محمد ابراهیم "عظیمی"

اشراف: دکتور محمد مزمل "اسلامی"

سن: 1443 هـ ق 1400 هـ ش

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعيات و قاتون
برنامه ماستري تفسير و حديث

امارت اسلامي افغانستان
وزارت تحصيلات عالي
معينيت امور علمي

تفسير موضوعي سوره مبارکه (ق) رساله ماستري

محصل: محمد ابراهيم "عظيمي"
اشراف: دكتور محمد مزمل "اسلامي"

سال: 1443 هـ ق 1400 هـ ش

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

دپارټمنت تفسیر و حدیث

بورډ ماستری

تصدیق نامه

محترم محمد ابراهیم ولد عبدالوهاب ID: 98-558-SH-MST محصل دور پنجم تفسیر و حدیث که رساله ماستری خویش را زیر عنوان: تفسیر موضوعی سوره مبارکه (ق) به روز چهارشنبه تاریخ ۲۰۲۱/۱۴/۱۴ هـ ش موفقانه دفاع نمود، و به اساس بررسی هیات تحکیم مستحق ۹۲ (نمره به عدد) لوودوو (نمره به حروف) گردید.

موفقیت شان را از الله متعال خواهانیم.

اعضای هیات تحکیم:

ردیف	نام استاد	عضویت	امضاء
۱	دکتور محمد عارف عطانی	عضو هیات	
۲	دکتور محمد اسماعیل لیبیب بلخی	عضو هیات	
۳	دکتور محمد مزمل اسلامی	استاد رهنما و رئیس جلسه دفاع	

..... معاون علمی

..... امر بورډ ماستری

خلاصه

از روایت های معتبر چنین به دست می آید که پیامبر (صلی الله علیه وسلم) اکثرا در نماز های عید این سوره را تلاوت می فرمود. یک زن به نام ام هشام بن حارثه که همسایه رسول الله (صلی الله علیه وسلم) بود، بیان میکند من سوره قاف را به این گونه حفظ کردم که در خطبه های جمعه اکثرا آن را از زبان مبارک رسول الله (صلی الله علیه وسلم) می شنیدم. در برخی روایت های دیگر آمده است که پیامبر (صلی الله علیه وسلم) در نماز فجر آن را تلاوت میکردند. این نشان دهنده آن است که این سوره از نگاه پیامبر (صلی الله علیه وسلم) یک سوره مهم بود. به همین دلیل ایشان تلاش داشتند که مضامین آن را به طور مکرر به مردم هرچه بیشتری برسانند. دلیل این اهمیت با خواندن عمیق و همراه با تدبیر سوره به آسانی قابل فهم است. موضوع تمام سوره رستاخیز و معاد است. زمانی که رسول الله (صلی الله علیه وسلم) دعوتش را در مکه آغاز کرد، تعجب برانگیز ترین نکته دعوت ایشان که برای مردم غیر قابل باور بود، این بود که انسان ها پس از مردن بار دیگر زنده و برانگیخته میشوند و مورد باز خواست قرار می گیرند، و بایستی حساب و کتاب کارهای را که در دنیا کرده اند پس بدهند.

مردم میگفتند این به هیچ وجه امکان پذیر نیست، و عقل امکان چنین چیزی را نمی تواند بپذیرد. آخر این چگونه ممکن است که چون ذره ذره جسم ما با خاک یکی شده باشد، آن ذرات پراکنده پس از سپری شدن هزاران سال گرد آورده شوند، و همین جسم ما بار دیگر باز آفرینی شود و ما بار دیگر زنده و برانگیخته شویم؟ در پاسخ به همین گفته ها این خطابه از سوی خدای بلند مرتبه فرو فرستاده شده است. در این سوره به صورتی بسیار مختصر، در قالب فراز های کوتاه، از یک سو در اثبات امکان وقوع رستاخیز دلایلی ارائه شده است و از سوی دیگر به مردم هشدار و بیدار باش داده شده است که شما چه تعجب کنید، چه بعید از عقل پندارید، چه تکذیب کنید، به هر حال حقیقت تغییر نمی کند، حقیقت قطعی و غیر قابل تغییر این است که تک تک ذرات جسم شما که در زمین پراکنده می شوند، خدا در باره آنها میداند که بر کجا رفته اند و در چه جایی وجود دارند. تنها یک اشاره خدا برای آن کافی است که تمام این ذرات پراکنده بار دیگر یکجا جمع شوند، و شما بار دیگر همان گونه که پیش از این آفریده شده بودید، آفریده شوید.

همچنین این پندار تان که شما در این جا همچون شتری بی مهار رها شده اید، وقرار نیست به کسی حساب پس بدهید، جز یک سوء فهم نیست. واقعیت این است که خدا بلند مرتبه هم خودش به صورت مستقیم از هر گفته وکرده شما، بلکه حتی از اندیشه های که در ذهن شما می گذرد آگاه است و هم فرشتگان او بر هر یکی از شما گمارده شده اند، وتمام حرکات و سکنات او را ثبت و ضبط می کنند. چون وقتش فرا رسد شما با یک فریاد چنان برخواید خواست که با فرو ریختن قطراتی از باران بر زمین، جوان های گیاهان از دل آن بیرون میشوند. در آن هنگام این پرده غفلت که امروز در برابر عقل شما قرار دارد، کنار خواهد رفت و شما با چشمان خود تمام آنچه را که امروز انکارش می کنید خواهید دید.

در آن هنگام به این مطلب پی خواهید برد که شما در دنیا غیر مسئول نبوده، بلکه مسئول وپاسخگو بودید. جزاء و سزاء، عذاب و ثواب و بهشت و دوزخ که امروز شما آنها را افسانه می پندارید، در آن هنگام تمام این چیز ها حقیقت های مشهود شما خواهند بود.

شما به سزای دشمنی باحق و حقیقت در همان دوزخی فرو افکنده خواهید شد که امروز آن را دور از عقل میدانید، وکسانیکه از خدای رحمان پروا داشته و می ترسیده اند و به سوی راه راست آمده اند، به همان بهشتی برده خواهند شد که شما امروز با شنیدن ذکر آن تعجب می کنید.

نظر به موضوعات ناب و مهمی که در این سوره گنجانیده شده است تحقیق و فهم آن دارای اهمیت ویژه بوده و به هر مسلمان لازمی است تا به همه موضوعات آن جامه عمل پوشانیده و آن ها را سرمشق زندگی خود گرداند، چون مسائل عقیدتی که در حقیقت روح اسلام را تشکیل میدهند موضوع محوری این سوره میباشد.

هم چنان بحث و تحقیق در این سوره را می توان یکی از نیازهای مهم و اساسی جامعه فعلی عنوان کرد، زیرا فهم درست و عمیق از سوره ها و آیات قرآن کریم خصوصا سوره مبارکه (ق) روان آدمی را صیقل داده و یگانه راه علاج انسان ها از امراض باطنی (روحی فکری و عقیدتی) میباشد. و همین موضوع سبب شده است که تفسیر موضوعی سوره متذکره را به عنوان رساله ماستری یا پایان نامه تحصیلی خویش انتخاب نمایم، تا همه موضوعات شامل این سوره را به شکل اساسی و همه جانبه در روشنی آیات دیگر قرآن کریم و احادیث رسول معظم اسلام حضرت

محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم به شکل موضوعی تفسیر و تشریح نموده تا باشد که همه اقشار جامعه ما از آن مستفید شوند.

قابل ذکر است که در راستای تدوین و تحقیق این رساله از روش های استقرائی، تحلیلی و استنباطی استفاده نموده ام، و این سوره را به مقاطع هفتگانه تقسیم نموده بعد از آن آیات هر مقطع را ترجمه کرده و در ترجمه آیات از تفسیر نور تألیف دکتور مصطفی خرم دل استفاده نموده ام سپس ارتباط مقاطع را با یکدیگر بیان کرده و به تعقیب آن شرح مفردات همان مقطع را آورده ام، پس از آن هر مقطع را تفسیر اجمالی نموده و سپس به تفسیر موضوعی آن پرداخته ام و وبا ذکر رهنمایی های آیات مقاطع را پایان داده ام.

و در اخیر رساله را با یک نتیجه گیری و فهرست آیات، احادیث، أعلام و فهرست مصادر و مراجع خاتمه بخشیده ام.

فهرست موضوعات

عنوان	صفحه
اهداء	أ.....
تقدیر	ب.....
خلاصه	ج- ه.....
مقدمه	8-1.....
تمهید	25-9.....
تعریف تفسیر	10.....
ج: موضوع در لغت	11.....
د: موضوع در اصطلاح	11.....
تعریف تفسیر موضوعی	11.....
اقسام تفسیر موضوعی	12.....
معرفی اجمالی سوره مبارکه (ق)	13.....
مضمون و محتوای این سوره	21.....
مناسبت این سوره به ماقبل (سوره حجرات)	25.....
فضیلت این سوره	25.....

مقطع اول: آیات (1 - 11)

رد منکرین قیامت با دلایل مختلف	48 - 28.....
ترجمه آیات	28.....

29.....	شرح مفردات
30.....	تفسیر اجمالی
38.....	تفسیر موضوعی
38.....	الف: سوگند یاد نمودن الله متعال به قرآن کریم
39.....	ب: تعجب کافران از آمدن نذیر (ترساننده که پیامبران الهی اند) از جنس خودشان
39.....	ج: تعجب کافران از زنده شدن بعد از مرگ
42.....	د: دعوت نمودن کفار به نظر کردن به سوی آسمان ها وزمین
44.....	مفاهیم کلی آیات این مقطع در روشنی آیات دیگر قرآن کریم
47.....	ارتباط این مقطع به محور اصلی سوره
48.....	رهنمایی های آیات این مقطع

مقطع دوم: آیات (12 - 15)

68 - 50.....	سرانجام اقوامی که پیامبران الهی را تکذیب نمودند
50.....	ترجمه آیات
50.....	ارتباط این مقطع با مقطع قبلی
51.....	شرح مفردات
54.....	تفسیر اجمالی
58.....	تفسیر موضوعی
58.....	الف: آیاتی که هلاکت قوم نوح علیه السلام را مورد بحث قرار داده اند
59.....	ب: آیاتی که هلاکت اصحاب الرس را مورد بحث قرار داده اند

- ج: آیاتی که در مورد هلاکت قوم ثمود بحث نموده اند 60
- د: آیاتی که در مورد هلاکت قوم عاد بحث نموده اند 61
- ه: آیاتی که در مورد هلاکت فرعون وقومش بحث نموده اند 63
- و: آیاتی که در مورد هلاکت قوم لوط علیه السلام بحث نموده اند 65
- ز: آیاتی که در مورد اصحاب الأیکه (قوم شعیب علیه السلام) بحث نموده اند 66
- ح: آیاتی که در مورد هلاکت قوم تبع بحث نموده اند 67
- ارتباط این مقطع به محور اصلی سوره 67
- رهنمایی های آیات این مقطع 68

مقطع سوم: آیات (16 - 18)

- قدرت نمایی الله جل جلاله در آفرینش انسان 69 - 77
- ترجمه آیات 69
- ارتباط این مقطع با مقطع قبلی 69
- شرح مفردات: 70
- تفسیر اجمالی 71
- تفسیر موضوعی 74
- الف: چگونگی خلقت انسان ها 74
- ب: آگاهی کامل الله متعال از همه احوال انسان ها 75
- ارتباط این مقطع به محور اصلی سوره 76
- رهنمایی های آیات این مقطع 77

مقطع چهارم: آیات (19- 30)

- 96 - 78..... دمیدن صور و برخی از احوال قیامت
- 78..... ترجمه آیات
- 79..... ارتباط این مقطع با مقطع قبلی
- 80..... شرح مفردات
- 81..... تفسیر اجمالی
- 88..... تفسیر موضوعی
- 88..... الف: دمیدن صور
- 90..... ب: احوال قیامت
- 94..... ج: بیهوشی مرگ
- 95..... ارتباط این مقطع به محور اصلی سوره
- 96..... رهنمایی های آیات این مقطع

مقطع پنجم: آیات (31 - 35)

- 106 - 97 بیان حال پرهیزگاران در روز قیامت
- 97..... ترجمه آیات
- 97..... ارتباط این مقطع با مقطع قبلی
- 98..... شرح مفردات
- 99..... تفسیر اجمالی
- 104..... تفسیر موضوعی

ارتباط این مقطع به محور اصلی سوره 106

رهنمایی های آیات این مقطع 106

مقطع ششم: آیات (36 - 38)

تهدید منکرین بعث بعد الموت و ذکر دلایل اثبات آن 107 - 118

ترجمه آیات 107

ارتباط این مقطع با مقطع قبلی 107

شرح مفردات 108

تفسیر اجمالی 109

سبب نزول 111

تفسیر موضوعی 113

ارتباط این مقطع به محور اصلی سوره 117

رهنمایی های آیات این مقطع 118

مقطع هفتم: آیات (39 - 45)

أمر به صبر و تسبیح و استحضار صحنه های از روز قیامت 119 - 130

ترجمه آیات 119

ارتباط این مقطع با مقطع قبلی 120

شرح مفردات 121

تفسیر اجمالی 122

تفسیر موضوعی 127

127.....	الف: امر به صبر
128.....	ب: امر به صبر و تسبیح
131.....	ارتباط این مقطع به محور اصلی سوره
132.....	رهنمایی های آیات این مقطع
133.....	ربط آخر سوره مبارکه (ق) با اول آن
134.....	خاتمه و نتیجه گیری
135.....	پیشنهاد

فهارس

137.....	فهرست آیات
144.....	فهرست احادیث
147.....	فهرست اعلام
149.....	فهرست مصادر و مراجع
153.....	Summary

خاتمه و نتیجه گیری

سوره مبارکه (ق) یکی از جمله سوره های مکی قرآن کریم بوده که حاوی موضوعات مهم عقیدتی چون توحید رسالت و معاد است، موضوعات متذکره در سائر سوره های قرآن کریم به عبارات مختلف و متنوع و شیوه های مختلف مطرح گردیده اند، با در نظر داشت موضوعاتی را که این سوره احتوا کرده است و تفسیر و تشریح موضوعات متذکره به شکل موضوعی آن در روشنایی آیات دیگر قرآن کریم و احادیث نبی کریم صلی الله علیه و سلم به نتایج ذیل دست می یابیم.

- 1- قرآن کریم، کتاب هدایت و منشور زندگی است.
- 2- قرآن کریم، دارای بس جایگاه بزرگی است، که الله متعال به آن سوگند یاد کرده است.
- 3- از ذره ذره اجزای بدن انسان ها الله متعال با خبر بوده، و همه آنها به طور کل در لوح محفوظ ثبت میباشند.
- 4- عقل در دین جایگاه بزرگی را داشته و منحیث یکی از مراجع مهم اثبات بعث بعد الموت شمرده می شود.
- 5- دین ستیزی در نهایت، هلاکت دنیوی و اخروی را در قبال دارد، چنانچه اقوام گذشته به چنین سر نوشتی دچار شده اند.
- 6- پیروان شیطان های انسی و جنی در روز قیامت با رهبران خود به مخاصمه پر داخته و از آنها بیزاری می جویند. اما این جدل به آنها هیچ سودی نمی رساند.
- 7- الله متعال از همه احوال بندگانش آگاهی کامل داشته و به هر یک آنها جهت ثبت اعمال و اقوال شان دو ملک را گمارده است.
- 8- آسمان ها و زمین در مدت شش روز آفریده شده اند.
- 9- ایمان به قیامت یکی از جمله اشیای مؤمن به بوده که بدون ایمان داشتن به آن انسان مسلمان شده نمی تواند.
- 10- هر داعی باید از صبر، تسبیح، و نماز در مقابل سختی ها استعانت جوید.
- 11- در دین اجبار و اکراه نیست.
- 12- قرآن کریم به عنوان بزرگترین وسیله پند و اندرز انسان ها است.

پیشنهاد

بعد از تکمیل رساله میخوام در اخیر به شکل مختصر پیشنهادیه ذیل را خدمت رهبری دانشگاه سلام تقدیم نمایم.

1- از مقامات محترم دانشگاه سلام میخوام تا فرصت های بیشتر تحصیلی را به جامعه ما مساعد نمایند.

2- برنامه ماستری را ارتقا داده و برای محصلین خویش زمینه مافوق ماستری (یعنی دکتورا) را در این دانشگاه فراهم سازند.

3- کتاب خانه این دانشگاه را به یک کتاب خانه معیاری و مجهز به سطح کشور ارتقا دهند.

4- به همه کسانی که از برنامه ماستری فارغ میشوند، توصیه شود تا تفسیر موضوعی سوره های قرآن کریم را به عنوان رساله ماستری خویش انتخاب نمایند، تا یک تفسیر موضوعی مکمل از قرآن کریم به زبان های ملی کشور به جامعه تقدیم شود.

بخاطر دسترسی به متن کامل این تحقیق مراجعه شود به:

پوهنتون سلام، کتابخانه مرکزی چهار راهی گل سرخ، سرک کلوله پشته

و یا هم به ایمیل آدرس ذیل تماس گرفته شود:

salamresearchcentre@salam.edu.af